

Літературно-наукова бібліотека.

Книжка 3.

СМЕРТЬ КАІНА

ЛЕГЕНДА

Івана Франка.

Ціна 10 кр.

Накладом автора.

ЛЬВІВ

З друкарні Товариства імени Шевченка.

Під зарядом К. Беднарського.

1889

ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

879/3

СМЕРТЬ КАІНА

ЛЕГЕНДА

ІВАНА ФРАНКА.

ЛЬВІВ, 1889.

З друкарні Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

УЧБОВА
БІБЛІОТЕКА
ЛДУ
Ім. Ів. Франка

Кабінет франкознавства
ЛДУ ім. Ів. Франка.
Іно. № ~~656~~.

372 438

Убивши брата, Каїн много літ
Блукав по світі. Мов бичі кроваві
Його гонило щось із краю в край.
І був весь світ ненависний йому,
Ненависна земля і море й ранній
Пожар небес і тихозора ніч.
Ненависні були ему всі люде:
Бо в кожному лицю людському бачив
Кроваве, синє Авеля лице —
То в передсмертних судрогах, то знов
З застилим виразом страшного болю,
Докору й передсмертної тривоги.
Ненависна була ему і та,
Котру колись любив він більш вітця
І матері і більш всего на світі —
Єго сестра і жінка враз, нелюба
За те, що їй імя було — людина,
Що Авелеві були в неї очи

І голос Авелів і серце щире, —
 За те, що так його любила вірно,
 Що хоч сама невинна й чиста серцем,
 Не вагувала ся для него все
 Покинути, з проклятим поділити
 Їго прокляту долю.

Наче тінь

Вона ходила з ним. Із уст єї
 Ніколи Каїн не почув докору,
 Хоч вид єї і голос і любов
 Були єму найтяжшим, ненастанним
 Докором. Інколи, як лютий біль
 Осилював його, він мов безумний
 Гнав проч її від себе — і послушна
 Вона щезала, тихим, скорбним гостем
 Являлась між людей, дітей, унуків —
 Та не надовго. Як прийшла таємно,
 Так і щезала і в пустиню йшла,
 Чутем угадуючи ті стежки,
 Куди блукав єї нещасний брат.
 Була мов питка-срібна, що вязала
 Самотного, занеклого з житєм

Людей. Теплою, що жеврілось в її
Жіночим серці, сплувалась гріти
Убийці душу.

Та дарма! Мов риба,
Що бєсь об остру кригу, аж сама
В пій сціпеніє, так вона весь вік
З сил вибивалась, мов лучина та
Горіла й власним пищилась огнем.

Раз в темних пралісах вони в скалнстій
Печері почували. Втомлена
Вона заснула, голову поклавши
На камінь. Каїн розложив огонь
І сів побіля него, в полумя
Втопивши очі. Фантастичні сцени
І явища раз по раз виринали
З огнистих язиків, і ловлячи
Йїх поглядом немов здрімав ся Каїн —
Сну тихого, правдивого давно,
Давно не знали вже его повіки!
А як настало рано, Каїн дармо
Чекав, коли вона з постелі встане,
У дикій тикві принесе води,

Плодів нарве, коріня назбирає
І меду на спіданє. Сонце вже
Підхошилось високо, зазирнуло
Промінем скісним у нутро печери, —
Тоді до неї наблизив ся Каїн,
І зараз же пізнав, щó сталось з нею.
Ах, раз лишень в житю він бачив смерть,
Та той один раз вистарчив по вік,
Щоб розпізнати смерть у всякім виді.
А тут вона явилась так невинна,
Та сумирна, та радісна! Лице,
Недавно ще поморщене грижею
І втомою, тепер мов просіяло,
Відмолодніло. Та сама любов,
Що за житя, й тепер на нїм світилась, —
Та щезла туга і трівожні думи,
Немов все те, к чому душа єї
Неслась і рвалась за житя — було
Осягнене тепер.

Вид смерти разом
Немов підтяв єго всю волю й силу.
Ні болю він не чув, ні жалю в серці,

А лиш безенле, повне отупіне.
Він сів над труном, і весь день, всю ніч
Сидів педвижно. А на другий день
Він знявсь, сухого листа наносив
В печеру, труна вкривши ним зовсім,
Потім з гори каміня навалив
І мучив ся весь день, кровавив руки,
Аж завалив, забив ним вхід печери.
Відтак омив кроваві руки в річці —
Так як тоді, по смерті брата! — й звільна,
Не оглядаючись, не відітхнувши
Пішов в пустиню.

Де? куди? по що?
Про се давно не думав він Що й думать?
Куди б не йшов він, де б не завернув,
Усюди сум однакий, самота
Однака і однаке горе люте!

Минув ся ліс. Хрустить пісок пустині
Під поступом важким. Там шакаль вие
В розсілині, орел у небі крикне,
Сверщок самотвий між піском цвіркоче,
А там тиша докола, мов в могилі.

Нераз серед тиші тієї рантом
Туман піску мов велитень здійметь
Сивавим стовпою аж під саме небо,
І крутячись по ровени пройдець
Мов цар — і враз простре ся знов на землю,
Мов привид щезне.

Сонця віз огнистий
Хилив ся вже до долу. Без хмаринки
Все небо жевріло, немов казан,
В котрий води забув налить хозяїн.
А в тім ген-ген, на сукрайку самім,
Де неба звід з пустинею зливав ся,
Обоє пурпуром ярким облиті
Під захід сонця, — видвигло ся щось
Високе, рівне, мов хрусталь блискуче.
Чи то ріка, що ледом вся замерзла,
Могучою рукою сторцом там
Поставлена поперек краєвиду?
Чи може то гра світла, жарт пустині,
Що фантастичним видом в даль манить?
Похило сонце золотом ярким
Обсипало горішній край стіни,

Єі зубчасті виступи і башти.
Що мов ігли тонуть в лазурі неба.
А в низ, мов пурпуровий водопад,
Снадав вечірній сутінок і звільна
Тонув у темряві, що низ встеляла.
І був сей вид для вандрівця німого
Мов грім небесний і мов трус землі:
Він став мов вкочаний, поблід мов труп,
І очі мов два яструби шпаркі
Послав туди, в далеку даль горючу.
Ох, вид сей добре знаний був ему,
Нераз на яві та у снах важких
Єму являвся! Каїн затремтів
І острый біль прошиб его нутро,
Ненавість дика блиснула в очах,
А на устах безкровних, що сціпились,
Замерло недошентале прокляте.

„То рай! Гніздо утраченого щастя,
Що наче сон майнуло і пропало!
То жерело безбережного горя,
Що так пристало до людського роду,
Мов власна шкура пристає до тіла,

Що поки жив, не вирвеш ся із неї!
Проклятий будь, ти привиде зрадливий,
Що лиш ятриш мої пекучі рани,
А не даєш ні полекші ні смерти!
Проклятий будь і ти і хвиля та,
Коли тебе насаджено, коли
Мій батько перший раз тебе побачив!
В імя всіх мук людських, усеї туги,
Усіх безцільних змагаць будь проклятий!“

Зціпивши зуби відвернув ся Каїн,
Щоб геть іти, — та враз якийсь глибокий,
Безмірний сум обняв його: почув
Себе таким слабим, самим на світі,
Таким нещасним, як іще ніколи.
Схиливши голову, закрити лице
Руками, і стояв отак на місці,
Кровавим світлом вечера облитий,
А тінь его довжезна потяглась
Ген ген степом і в сумерку тонула.
І забажало ся ему ще раз
Поглянути на захід. Мимоволі
Полинув взір его туди, все тіло

Туди звернулось. Та завзята воля
Ще раз перемогла той порив, руки
Закрили очі, по по хвили знов
Безсильні впали.

Мов слабий в горячці
Якусь безумну відчуває розкіш
У власних ранах рятись, так і Каїн
Не міг від того виду відірватись,
Що все путро его бентежив, в серці
Клубами піднімав кінучу злість,
Розпуку й жаль. Здавало ся ему,
Що пів душі в нім гнівно рве ся проч,
А пів без пам'яті, мов петля в жар,
Летить туди, до брам хрустальних раю.
Аж ось потало сонце і параз
Немов собака спущена з припону,
Наскочила на землю шістьма чорна,
І вид чудовий щез в далекій дали.
В знесилі Каїн на пісок упав,
Щоб ніч пробути. Дикий звір пустині
Его не страшив: божеє клеймо
Наложене на него, гнало проч

Від него всяку твар, усяку смерть,
Та гнало проч і сон і супокій.
Всю ніч мов риба в сітці на піску
Холодному він кидав ся і бив ся.
А як на сході сонце запалало
І озирнуло степ — в піску найшло
Глибокий відолінок, де снав Каїн.

А він уже від давна був в дорозі —
Ішов на захід. Щось тягло його
Туди, хоч учорашній вид чудовий
Скривала сива мгла, що залягла
Густою лавою нів видокруга.
Чого єму туди? він сам не знав.
Нічого там не ждав, не надіявсь,
А всеж ішов. Так журавель, почувши,
Що ген за морем, в північній країні
Весна зблизилась, — розпускає крила
І пісню звонячи летить туди,
За сотні миль, не дбаючи на бурі,
На морські вали й хитрощі стрільців.

Весь день у мглі бродив він, наче в морі.
Аж вечером розвіялась вона,
І на хвилину заходяче сонце
Вказало знов вчорашній вид чудовий:
Хрустальні стіни, золоті башти, —
Та так далеко в фантастичній дали,
Що, бачилось, до неба в двоє ближше.

Та що єму та даль? Хоч крок людський
І як дрібний, він перемирить ним
Весь круг землі, дійде й до краю світа,
Коли мета яка там є єму.
Від смерти брата стільки, стільки літ
Блукав він без мети. ганявсь мов звір
Сполоханий, щоб сам перед собою
Сховатись — аж ось перший раз мета
Єму заблисла! Дух его стомлений
На ній спочити може! Хай і так,
Що се спочивок на тернах, на грані,
Та все ж спочивок, віддих, забуте!

І перебувши ніч в пустині, знов
В дорогу рушив. День за днем ішов він,

А вид чудовий райських стін усе
 Єму являв ся хоч на хвилю-другу,
 Дразнив його спокійним своїм блиском
 Та разом і манив до себе; щось
 Було немов обіцянка таємна
 В тім блиску золото-рожевім.

Скупо

Пустиня мачиха його кормила
 Корінем, медом диких пчіл, поїла
 Соленою та затхлою водою.
 Та він привик до сего. Часто ріки,
 Широкі багна, соляні озера
 Перебігали шлях его. Безстрашно
 Ішов він в воду, з хвилями боров ся,
 Вітрам, дожджам і громам опирав ся.
 Природа мучити його могла,
 Як мачиха нелюблену дитину, —
 Та смерть его боялась.

Іпколи

Його якась невиразима туга
 Проймала, то знов злість, нещастя люта

Під горло підступала, серце тисла
Немов кліщами. Він грозив на захід,
Кляв Бога і себе. Та швидко напад
Минав, він чув себе опять безсильним,
Нікчемним червом, і в знесилі падав
Серед пустині і лежав мов труп.
І почала його проймаєть нетямна,
Страшна тривога на ту саму думку,
Що може не дійти він до мети.
Тоді зривавсь, і мов хто гнав за ним,
Заперши дух, спішив, і біг, і гнав,
Глибоко грузнучи в піску пустині,
По будяках ранив до крові ноги,
І все на захід прямував.

Як довго
Спішив оттак — хто знає! Бачилось
Єму, що може й сотні літ. Усе
Минувше, мов потоплена країна.
Помалу западало в забуте;
Остались тільки, як далеко в зад
Міг пам'ятю сягнути, спомини
Отсеї дивної вандрівки.

Врешті

Дійшов до ціли. Вечір був бурливий
І сонце вже за хмари закотилось,
Коли продроглий, хорий і нещасний
Під райською стіною станув Каїн.
Весь низ єї вже в пітьмі потонув.
Далеко десь, пеначе під землею,
Грім гуркотав, і вітер за стіною
Стогнав і плакав. Чи та ніч бурлива,
Чи втома се вчинила, що в тій хвили
Якимсь немов спокійним чув ся Каїн,
І перший раз по смерті брата він,
Як те дитя до мами, притулившись
До зимної стіни, заснув сю ніч.

Та супокою й ту він не пайшов
І сні страшні всю ніч його томили.
Він кидався і кричав і стоном своїм
Глушив могуче вітру завиванє.
А рано вставши був немов розбитий,
Ще більш нещасним чув себе, ніж доси.
Холодний рапок був, все небо скрзь
Засунуло ся хмарами й лило

Дожджу потоки. Наче сіре море
 Тяглась пустиня в безконечну даль,
 Попура, в своїй величі грізна.
 А обіч, доки видко, одностайна
 Стіна, гладка мов лід і височенна,
 Здаєть ся, аж до неба — ні проходу,
 Ні брами, ні наріжниць, — рівно-рівно
 Біжить вона, мов світ увесь на двоє
 На віки вічні перерізати хоче.
 А на межі двох велитнів таких —
 Пустині і стіни — він, Каїн, сам,
 Слабкий, дрібненький як ота комашка!
 Та ні, комашка ще щаслива! В неї
 Є крила, їй піднятись можна в гору
 На верх стіни, заглянути у рай,
 В ту первісну, щасливу вітчизну!
 Комашці підлії можна! А йому,
 Царю всіх творів, дідичеві раю,
 Йому не можна!

І в німій роспуці
 Він головою бив о ту стіну,
 Бив кулаками, гриз зубами, поки

Sub. №: 372438

Знесилений не внаві нечаче труп.
Три дні отак він бив ся. Крик его
Мов звіря раненого рев трівожив
Мертву тишу пустині. Інколи
Він намагавсь молитись, але з уст
Его гордії, богохульні речі
Лились. Затвердле довгим болем серце
Лиш шарналось, коритись не могло.

А далі втихомиривсь і сказав:
„Нехай і так! Проклятий я, се знаю!
Кров брата на моїх руках. Я стратив
Дідичтво раю. Хай і так! Не місце
Міні в йому. Та за весь біль безмірний,
За всі ті муки без кінця, що зніс я
І зносити буду, доки тільки буду —
Одного лиш бажаю я, о Боже!
Дозволь лиш раз іще, лиш на хвилину,
Хоч з далека заглянути у рай!
Хоч оком скинути на се дідичтво,
Котре на віки вічні я утратив!
Лиш раз поглянути! Лиш миг потіхи!

А там нехай ідуть всі муки й кари,
Які судили ся міні!

От так
Простягнувши к небу руки він молив ся.
Та з неба відповіді не було.
Лиш сонце синало промінем ясним,
І камя десь в лазурі проквиляла,
Та шакаль вив в пустині.

„Ні, дарма! —
Промовив Каїн, — голос мій проклятий
До Бога не доходить. Сам я винен,
Що небо не відповіда міні!
Колись було інакше, та — пропало!
Нехай і так. Та ось що я зроблю!
Є прецінь вихід десь у тій стіні,
Куди прогнав Бог батька мого з раю.
Там, кажуть, ангел з огняним мечем
Стоїть на варті. Щож, нехай стоїть!
Нехай убі мене, міні байдуже.
Не вбє, то впаду перед ним на землю,
І доти в поросі немов червяк

Там витись буду і молитись буду,
Кричати буду і ридати буду,
Аж доки просьби не сновить моєї.“

І сквапно, нетерпливо рушив в путь
Поуз стіни. Він думав: вхід десь близько.
Та день минув, і чорна ніч минула,
Ще день, ще ніч, і ще, і ще, і ще, —
Стіна тяглась мов в безконечну даль
І з півдня сонце крила перед ним,
А входу як не видно, так не видно.

Та Каїн вже не піддавався розпуці,
Не кляв, не рвав ся. Чув він, як зневіре
Мов та гіена здалека кружило
Вкруг него й дух морозило в йому.
Та він усеї сили добував
І гнав сю темну змору проч від себе,
І йшов, і йшов,

Аж разом — вид повний:
Серед пустині височенна, остра
Гора. Облитий світлом сонця шпиль

Кунає ся в небесному блакиті
І шоломом іскрить ся ледяним,
Аж сліпить очи. Низше голі скали
Пошарпані стирчать, непаче зуби
Грізного звіря, що пожерти хоче
На небі сонце. Низше полонини
Сіро-зелені, а ще низше ліс —
Могучий, дикій бір тоне в тумані.

Снилив ся Каїн Рій нових думок
Сей вид в души єго збудив.

„Мабуць —
Подумав він, — не годен я дійти
До райських брам і око в око стати
Супроти ангела, з ним говорить!
Мабуць для мене замурована
Ся брама. Добре! Я просить не буду,
А сам візьму сю ласку. Ось гора,
Вершком своїм запевно таки висша
Ніж ся стіна. Піду на той вершок,
І відтам рай побачу, заспокою
Тоту жадобу, що в душі кіпить!“

І не роздумуючи довго, рушив
В нову дорогу. Весь той труд, що доси
Зазнав він, був нічим супротив сеї
Вапдрівки. Бачилось, що та гора
Зібрала всі завади й перешкоди,
Щоб зупинить його: потоки бістрі,
Ліси непроходимі, темні звори,
Яри бездонні і холодні мряки.
Лиш звільна, важко дишучи, увесь
Облитий потом, пробирав ся Каїн
Все висше в гору. Чим палкійше рвались
Єго бажаня вверх, тим тяжшою
Була єго дорога, немічнійшим
Все тіло, більший сум лягав на душу.

В півсумерку бродив він день за днем;
Відвічний ліс шумів над ним тужливо,
Або стогнав і плакав і ревів
Вітрами битий. Лиш чутом одним
Керуючись, блудив по ньому Каїн
І дер ся все туди, де найстрімкійші
Здвигались стіни. Ось скінчив ся ліс,
Та не скінчилась Каїнова мука.

Його зустріли пизькі та розлогі
Повзучі корчі косодревини
Та ялівців колючих. Мов з води
В огонь понав він: колючки густі
Що крок йому виввали ся у тіло,
Коріне мов гадюки ніг чіплялось,
І сонце холодно світило з неба,
Немов з паругою з гори гляділо
На сю безплідну муку.

Але Каїн

Не зупинивсь. Аджеж вершок гори
В магичнім блиску перед ним яснів,
Манив його! Хоч весь підпливший кровю,
Посічений, пошнуганий, подертий,
Він перебув і ту страшну дорогу,
І лекше відітхнув на полонині.
Край жерела, що в зворі журкотіло,
Упав він, відпочив, потім обмив
Все тіло у его воді погожій.
Ту й панороть солодка росла
На обриві скальному: наконав
Єі коріня і онолоскавши

В воді, поїв, а решту про запас
Сховав. Оттак перепочивши день,
Пустив ся далі. Ховзають ся ноги
По мху твердім, натужують ся жили,
Повітре лесь у знемоцілу грудь
Мов олово холодне, огняні
Колеса крутять ся перед очима,
І вітер чим раз дужший, холоднійший
Проймає. Наче муравель повзе
У гору Каїн, ба, ще й муравлю
Завидує: йому байдуже вітер,
Байдуже обриви стрімкі й ховзкі,
Байдуже втома!

Ось убога, сіра
Минулась зелень — всюди голі скали,
Мертві, грізні. Життя тут ні сліду,
Лиш вітер свище, та орел часом
Скигліть та шарпає свою добичу.
Ту кожний крок хибний, нехибна смерть.
Ту смерть на кождім кроці розставляє
Сто вартових, захляпних на добичу:

І дождж і сніг і вітер, сонця блеск,
Орли й каміне, все ту з нею в змові.

Аж ось одного дня — вже вечеріло,
Як Каїн став на самому вершку —
Скелет пуждений, рапами покритий,
Продроглий весь і ледво що живий.
Останніх сил добувши, став на голім
Леді. Куйовдили вітри могуті
Єго волосе, рвали драпу одіж,
І кров морозили у жилах. Каїн
Не чув нічого, весь остаток сили,
Всю душу він зосередив в очах,
І очі ті послав у даль безмірну,
Туди, де в пурпуровому промінію
Куцавсь величній, ясний „город божий“.

І щож побачив в ньому?

Пусто скрізь,
Лиш дерева самотні сумовито
Шепочуть листем, та квітки чудові
Хитають ся на стеблах. А крім них
Ані душі живої, ані звука.

Та ні! Посеред раю, на майдані
Два дерева найвищі, найнишнійші.
О, Каїн добре знав ті дерева
Із оповідань батька! Се на право —
То дерево життя: небесний грім
Вершок его розтріскав, розколов
Весь пень его до самої землі,
Та не убив его живої сили!
Воно росте, пускає гиле в шир,
Пускає насінє пове довкола!
А те на ліво — дерево знаня
Добра і зла. Під ним клубить ся гад,
А на гильках его богато плоду
Понависало. Плід той так блищить,
Манить, яснїє, душу рве до себе!
Но ось повіяв вітер, і мов град
Посипались плоди оті на землю,
І всі відразу попелом розсілись,
Огнем розприсли, розлились смолою!

І бачить Каїн далі: в мглї рожевїй
Щось зарілось легке, прозїрчає,
Мов комашня. Придивлюєсь — се люде!

Се тисячі людей і міліони,
Мов нил вітрами звільний, кружать ся,
І тягнуть, тягнуть походом безмірним.
І всі круг дерева знаня товплять ся,
Всі рвуть ся, топчуть ся, падають, встають
І шарпають ся в гору, щоб захопить
Хоч плід оден, хоч кисличку одну
Із дерева знаня. Потокки крови
І море сліз значать їх путь, -- дарма,
Що хто укусить того плоду, тому
Він попелом розсипле ся в устах,
Огнем пекучим бухне. А вкусивши
Отого плоду, кождей ще лютійший
Стає, озвірює ся на весь світ,
Мордує, ріже, та кує в кайдани,
Валить і ломить те, що другий ставив,
Палить, руйнує — просто, божевільні!

А дерево життя стоїть та тужить:
Ніхто не рвесь до нього! На йому
Плодів не много, з виду неблизкучих,
Захованих між листем та тернами,
Тож і не ласить ся ніхто на них.

А як часом, відбившись від товпи,
До него хто наверхнесь, покоштує
Плодів чудових і почне гукати
На других, щоб ішли туди, — то мов
Вороги кидають ся всі на нього,
І біють і рвуть і мучать і калічать
Його, мов за найтяжшу провину.

Аж ось два звірі на майдані стали.
Один під деревом знаня засів
Величній, нерухомий і суворий,
З лицем жіночим дивної краси,
І з тілом льва. Мов нетлі до огню,
Так люде-привиди роєм безмірним
Його обсіли, мов про щось питають.
Глибоку тугу і некольну муку
В їх лицах видно, тіні їх тремтять,
І очі й душі висять на устах.
Почвари. Та-ж мовчить, і не змигне
Очима. Знов рої людей товплять ся
До дерева знаня, і біють ся, рвуть ся
За плід его, йідають — і знов вертають
До звіря — та снокою не знаходять,

Мов листе те осіпне, гпане й бите
Грізними, супротивними вітрами.

А другий звір під деревом життя
Засів: з крилами лилика, з хвостом
Як пава, з кіхтями орла, із тілом
Хамелеона, і з жалом змийї.
Що хвиля він мінив ся і метав ся,
Манів до себе всіх, і всіх відводив
Від дерева життя. А хто в ньому
Поклав усю надію і за ним
На сліно біг, той розбивавсь о камінь,
В тернах, ярах глибоких оциняв ся.
І піднімалпсь руки, кидались
Проклятя — не на звіря-ошуканця,
А все на дерево життя Воно
Химера, ошуканство і брехня! —
Такий лунав важкий в повітрі гомін.

Глядів на вид сей Каїн, і немов
Ножем по серцю різало його.
Йому здавалось, що весь біль, всі муки,
Всі розчарованя тих мільонів

В его душі бушують, серце в нім
 Кліщами тиснуть, торгають путро.
 І він закрив лице своє руками
 І скрикнув: „Ох, досить, досить, о Боже!
 Не хочу більш глядіти на сей вид!“

В тій хвили сонце потонуло, нітьма
 Лягла на землю і закрила рай.
 Та біль в душі у Каїна остав ся,
 Несвіцький, острий біль. Він застогнав,
 І на холодну площу ледовую
 Мов труп звалив ся.

Холод ледовий

Збудив його. Вже серед неба сонце
 Лесіло мляво, холодно всіхалось,
 Мов зраджена, ошукана надія.
 Де вчора рай виднівсь, стояла пині
 Піднебною стіною мряка біла,
 Немов заслона. Каїн не жалів
 За райським видом; він один лиш чув
 У серці голос: Проч відсіля! Проч!
 І наче злодій, що в чужу комору

Закравшись, замість скарбу дорогого
Рознечене залізо в руку вхопив, —
Так Каїн вниз снішив з верха сніжного.
Важкі думи, мов над стервом круки,
Носили ся і крякали над ним.

І думав він: „Так от чим Бог дурив
Вітця, мене і всіх людей! Бо-ж певно,
Що без єго знаня і волі се
Не сталось би! Бо й хтож роздер на двоє
Жите й знане, і ворогів заклятих
Із них зробив? Чиж не єго се діло?
Тоді, коли осібно в раю він
Оті два дерева садив, заким ще
Создав Адама — вже прокляв його,
Вже пазначив весь рід єго на муку,
На вічне горе! Бо коли знане
Є враг життя, то по щож нам бажане
Знаня? Чом ми не камінь, не ростица?
Коли хотів, щоб ми не коштували
Плодів знаня, по щож садив те древо
І тим плодам таку додав приману?
Коли хотів, щоб ми живі були,

Чому ж спершú нам не казав поїісти
Плодів із дерева життя? "

Мов чайка,
Що скіглить над дітьми по над багном
Літаючи, о трощу бе грудьми,
То знов до сонця вивернесь в лету,
І все кричить і бе ся й колесить, —
От так і Каїнова дума-скрута
В тім безконечнику металась, билась
Без виходу. Усівши під скалою
Він спочивав, холодним потом злитий.
І зажмуривши очи, знов побачив
Той райський вид, і на нову дорогу
Думки єго зійшли.

„Що се — знане?
Чи справдіж так житю воно вороже?
Здаєть ся — так! Оте знане нещасне
У мойім серці розбудило лютість
На брата, вбійцею мене зробило —
За те, що він, не думавши, по просту,
Мене нагнуть хотів у ту саму

Дитячу простоту, з котрої дух мій
Давно вже вийшов Те знане кудиж
Веде потомків моїх? Звірів, птицю
Й себе мордують, землю спліндрували
Шукаючи, кого-б і що-б убити.
Усякий камінь острій та твердий
Для них на ніж, на спис, стрілу придав ся;
У оленя на теж зривають роги,
У звіря зуби. Жінка говорила,
Що винайшли якесь таке каміне,
Котре в огні розтоплюєсь мов віск,
І вивчились робити з него стріли,
Ножі і списи твердші і острійші
Ніж з кременю. От де веде знане!
Кров, рани, смерть — его найцарші дари!

„Так по щож ми бажаємо знаня?
Значить, бажаєм смерти? Ні, неправда!
Хібаж я смерти Авеля бажав?
Я жить хотів по свому — більш нічого.
Хіба стрілець бажає смерти звіря?
Він хоче жить, ему потрібно мяса!
Він хоче жить і мусить боронитись,

Щоб звір його не зйів! А той, що лук
І стріли видумав, чи смерти він
Бажав чнеі? Ні, бажав лиш жити,
Придумував підмогу для життя!
Значить — знане, то не бажане смерти,
Не враг життя! Воно — веде к життю!
Вбезпечує жите! От в чім вся річ!
Як та стріла, що забиває птицю,
Сама — не птиця! Як той ніж, що ріже,
Сам не убійця! Так значить — знане
Не винно тут! Воно ні зле, ні добре.
Воно стає ся добрим, або злим
Тоді, коли на зле чи добре вжите.
А хтож его вживає? Хто его
В руці держить, як той стрілець стрілу?
Хто той стрілець?“

Не привичний до думки
Старечий ум, мов раненая птиця,
Метав ся, тріпав ся у темпоті,
Та відповіди на питане тее
Не міг найти. І знов у інший бік
Звернувсь.

„А щож те дерево життя?
 Яка в плодах его укрита сила?
 Чи справді вни безсмерте можуть дати?
 Здаєть ся — ні! Оті немногі люде
 Там в раю, що плодів тих коштували,
 Під лютими ударами товпи
 Вмирили, бачилось, і пропадали.
 Так щож давав їм плід той? А! вгадав!
 Вони на смерть ішли, мов на весіле,
 Вмирили з усміхом, із раи, із мук
 Вони катів своїх благословляли.
 Що се значить? Знатъ смерть їм не
 [страшна!
 Знатъ жерело життя було в їйх серці!
 Акеж се жерело?...

„Я бачив: скоро
 Хто плоду з дерева життя вкусив —
 Прояснювавсь увесь, благим спокоєм
 Проймавсь, і голос піднімав і кликав
 Усіх до себе, ворогів пайгірших
 Мов другів обнімав, і був пеначе
 Той плястер меду чистого, солодкий

І запахущий, ясний і поживний,
Одним чутем святим наскрізь пронятий.
Значить : чуте, великая любов —
Ось жерело житя !“

І скочив Каїн,
Мов звір сполоханий, і оглядав ся
Довкола, і шептав немов в нетямі :
„Чуте, любов ! Невжеж се так, о Боже?
Не вже в тих двох словах малих лежить
Вся розгадка того, чого не дасть
Ні дерево знапя, ні загадковий
Той звір не скаже ? Бідні, бідні люде !
Чого до того дерева претесь ?
Чого від того звіря ви ждете ?
Погляньте в власне серце, а воно вам
Розкаже більше, ніж всі звірі можуть !
Чуте, любов ! Так ми-ж йїх маєм в собі !
Могучий зарід йїх у кождім серці
Живе — лиш виплекать, зростить його,
І розівесь ! Значить, і жерело
Житя ми маєм в собі, і не треба
Нам в рай тиснутись, щоб його дістати !

О Боже мій! Не вже ж се може бути!
Не вже ж ти тільки жартував, як батько
З дітьми жартує, в той час, як із раю
Нас виганяв, а сам у серце нам
Вложив той рай і дав нам на дорогу?«

В тій хвили Каїн паче просіав.
Чудовий сунокій розлив ся враз
В его душі. Забулись всі стражданя!
І сонце гріло, і земля ясніла
Вся в золото й рожевий блеск повита,
Мов дівчина, що з купелі виходить.
На хвилю, ошляний щастем тим,
Він стратив память, і за грудь рукою
Ханавсь, і сам собі не вірив.

„Боже!

Не вже се правда? Навіть в моїм серці,
Гнилім, побитім і закаменілім,
Жиє ще, розвиваєсь і цвите
Те райське сімя, та свята любов!
О так! Я чую се! Генер, по довгих
Літах проклятя я відроджуюсь

І оживаю! Наче крига леду,
Так присла в серці моїому ненависть.
Міні так дуже жаль усіх людей,
Тих бідних, засліплених! Я їх так
Люблю з їх сліпотою й лютим горем,
З їх поривами до добра! Страшні,
Могучі ти покусп їх, о Боже,
Порозставляв в дорозі, а слабою
Натуру їх вчинив! Осе мізерне
Знанє, котре мов іскорку хоронять
І роздувають — що їх з него! Тьма
І загадка сидить при нім на стражи.
А ту дорогу, що веде до серця,
До щирої любови — другий звір
Загородив — хімера бистрокрила,
Котра манить, і найяснійшу правду
У привид, у ману пусту змінє.
І мечуть ся вони, мов лист сухий
В осіннім вітрі — ріжуть і мордують
Одні другіх лютійше звірів лютих,
І риють ся в землі, до неба рвуть ся,
Пливуть по морю — в небі чи за морем
Шукають раю, щастя, суццою,

Шукають того, що лиш в серці своїм,
В любові взаємній можуть ізнайти!“

„І щож, хібаж по вік йім так блудити?
Хібаж ніколи не найдуть вони
Дороги прямої? Хібаж на дармо
Йім дане те бажане невсипуще?
Ні, жити хочесь кождому! І кождий
На те і розум має, щоб жите
Від смерти відрізнити. І коли
Йому вказать дорогу до життя,
То певно не піде на стежку смерти.
Так яж отсю дорогу йім покажу!
Я, прадід йіх, відслоню правду йім,
Тяжким терпінем віковим здобуту.
Пригорну йіх до серця і навчу
Любить себе взаімно, занехати
Роздорів, сварів, здирства і убійства.
Я, перший вбійця, викуплю свій гріх
Тим, що відверну всіх людей від вбійства.
О люде, діти, внуки, сиротята!
Покиньте плакати по страті раю!
Я вам його несу! Несу ту мудрість,

Котра поможе вам його здобути,
У власних серцях рай новий створити!

Так думав Каїн, і поспішним ходом,
Із серцем повним туги до людей,
Невигаслої теплої любови,
Прямує до села, і спотикаєсь,
Скупить хвилини дух перевести,
Щоб тільки швидше! Бєсь старее серце,
Тріпочеть ся мов пташка. Наче вихор,
Старі, давно забутії згадки
Зворушились, коли з за горбика
Мов синя хмарка показав ся дим
Із людської оселі. Мов дитя
Що духу він на горбик вибіг, став,
І довго, довго видом тим впивав ся,
Що розстелив ся перед ним — сто раз
Милійший, ніж недавній привид раю.

Пишний крайобраз! В глибині єго
Велике озеро, мов лазурове
Хрустальне зеркало, що в дали десь
Зливаєсь з небом. Береги, в розкішну,

Богату зелень прибрані далеко
Повскакували в воду рукавами,
Полощуть ся та приглядають ся
Собі у тихім зеркалі глибокім.
А ближше сугорби, покриті лісом,
Немов вінком могучим відділили
Той тихий кут від решти світа.

Глянь!

Там в тихій затоці, не дуже близько
Від берега, мов стадо каченят,
Село розсілось. На палях товстих,
Повбиваних в дно озера, стоять
Низькі хатки покриті тростиною,
З піддашками й широкими кладками.
Дим курить ся із стріх. Жінки в хатках
Перекликають ся. По озері
Мов навуки снують човни легенькі —
То рибакі великі сіти тягнуть,
Кричать, гребуть веслами, та до сонця
Поблискують зубцями сніс спіжевих.

А супротив села на узберіжю
Майдан широкий, а на нім не пчоли

Роєм гуляють, не чмелі гудуть :
 То молодіж сільська гуляє. В сонцю
 Вилискуєть ся голе, смагле тіло,
 Дунають срібні голоси, легенький
 Вітрець волосе чорне розвіває.
 Одні на взаводи біжать, а другі
 Крутії танці водять, ті збирають
 Блискучі раковини над водою,
 Тамті великий натягають лук
 І до мети стріляють, деякі ж
 Старого діда обступили, що
 Сидить на камені, брязчить на струнах,
 І щось співає.

Все те Каїн бачив
 Мов на долоні, плакав і сміяв ся
 Із радости. Він так давно не бачив
 Людей! І вид їх мирного життя,
 Їх праць, забав і розривок щоденних
 Таким єму чудово гарним видавсь,
 Що причарований він став на місці,
 Глядів і оком не змигнув, впивав ся
 Тим видом, мов найбільшим щастем зем-
 [ним.

В тім крик зробив ся між дітьми : у лука
Струна порвалась. „Діду, діду Лемех,
Направте лук!“ І дід покинув ґрати,
І лук узяв, руками пильно щупав
З усіх боків, махаючи при тім
Похиленою головою. Каїн
Від разу догадавсь, що він сліпий.
Ось виняв він з за пазухи струну
І на роговий лук нап'яв, і брязнув
По ній. Мов ластівка зацвіркотала
Струна, і щось немов вступило в діда.
„Ех, діти!“ — скрикнув він із місця встав,
„Старий я став, сліпий, а ще готов
Поміряти ся з вами при стрільбі.“
„Го, го, дід Лемех до стріли бересь!“ —
Загомоніли хлопці. — „Браво, діду!
Давайте з нами до мети стріляти!“
„Де ж та мета? Ведіть мене туди,
Де стаєте!“

В тій хвили ті, що бігли,
Узріли Каїна, як наближав ся
На край майдану.

„Горе! Хтось чужий
 Іде! Розбійник! Лісовий дикар!
 Ратуйте, діду!“

І немов курчата
 Від яструба, вони до діда збіглись.
 Дрогнув дід Лемех.

„Де є той дикар?“
 Спитав суворо.

„Із за кедра вийшов,
 До нас іде!“

І Лемех ані слова
 Не мовив більш, на лук нову стрілу
 Вложив і — вистрілив.

„Стій, Лемех, стій!“ —
 Роздав ся голос. „Я ж твій прадід Каїн!“

Та в тій же хвили острая стріла
 Їму поцала прямо в серце. Скочив
 У гору Каїн, і лицем на землю
 Упав, аж вістре вилізло плечима,
 А руки судорожно в землю врились
 І задубіли так.

„Гура! дід Лемех!“ —
 Хлопята крикнули, та Лемех тільки
 Махнув рукою. Він мов трун стояв
 Блідий, недовжний, лук і стріли внали
 На землю.

„Що вам, що вам, діду Лемех?“
 Защебетали діти, але дід
 Ледви промовив стиха: „Що сказав
 Отой дикар?“

„Сказав, що він є Каїн,
 Ваш прадід.“

„Каїн? То не може бути!
 Мій прадід Каїн! Діти! Се ж було б
 Страшне нещасте. сльоба була се правда!
 Глядіть лиш, де він, що з ним?“

„Він упав
 Отам близь кедрів і лежить спокійно.“
 „Ходім до него! Може він живий!
 О Боже, хорони мене від того лиха,
 Щоб Каїнову кров я мав пролити!“
 І спотикаючись, тремтячи весь
 Дід Лемех рушив, а за ним юрбою

Ішли хлопята. Хоч сліпий, він прямо
 Ішов туди, куди пустив стрілу,
 Аж поки не спіткнув ся і не впав
 На трупа Каїна.

„Се він! Се він!“ —
 Мов божевільний скрикнув Лемех. „Діти,
 Пропали ми, пропав увесь наш рід
 На віки вічні! Каїн смерть прийняв
 Із моїх рук! Біжіть, зовіть батьків,
 Зовіть усіх сюда!“

І поки діти
 Побігли по батьків, дід Лемех сів
 При трупі, й доторкаючись рукою
 Ляця его й прострілених грудей,
 Завів мов над колискою дитини
 Тремтячим голосом старезну пісню:

„Слухай Цілля, слухай Ада,
 Дому мойого відрада,
 Каже божий глас:
 Хто над Лемехом глумить ся,
 На нім Лемех буде мстити ся

Не раз, а сім раз.
 А хто Каїнів убійця,
 То на тім сам Бог помстить ся
 Сімдесять сім раз.“

Раз по раз мов безумний він співав
 Сю пісню. Вже зійшлось усе село
 На вість трівожну. Всі широким кругом
 І трупа і убійцю обступили.
 В кінці немов прокинув ся дід Лемех
 І голову підвівши, наче сонний
 Промовив: „Що, чи є ту хто при мні?“
 „Ми всі ту, діду!“ — загула громада.
 „Так плачте, діти! Се наш предок Каїн,
 Проклятий Богом за убійство брата,
 І семикрат проклятий ще за те,
 Що наблизивсь до нашої оселі
 І смерть припав із моїх рук! Та смерть
 На нас прокляте боже навела
 І пімсту на дітей і внуків ваших!
 Тож плачте, діти! Плачте над собою!
 А сего трупа, се прокляте тіло
 Не доторкаючись похороніть,

Щоб світа божого він не поганив,
 Щоби на него сонце не гляділо,
 Щоб звір его найівшись не сказив ся,
 І птиця наклювавшись не здихала!
 Зносіть каміня і немов собаку
 Прикиньте ним його, піском засипте
 І обсадіть тернами! Най по вік
 Прокляте буде місце, де поліг він!“

І кинулась громада з диким криком
 І стогоном прикидують камінем
 Мерця. А він лежав немов дитя
 Вколисане до сну, простягнувши руки,
 З лицем спокійним, ясным, на котрому,
 Здавалось, і по смерті тліла ще
 Несказана утіха і любов.
 Та швидко купою каміня труп
 Покрив ся; кинений із близька камінь
 Розбив всю чашку, сплющив до землі,
 Похоронив на віки під собою.

5 коп.

8/11. 70 р.
25

372438

1735

В книгарни Ставропігійеск
замовляти слідуючі в

Іван Франко, Захарь Беркуть п рична, ціна 1	
— Воа Constrictor, повість	50 "
— Живоча неволя въ пвєняхъ на- родныхъ	35 "
— З вершин і низин	50 "
— Гава (вид. „Просвєты“)	10 "

Веселка, літературна збірка	80 кр.
Жіночий альманах 2 зр.	— кр.
Товариш, письмо літературно-науково, книжка перша	50 кр.

Наукова бібліотека:

1. Історія філософії, ч. перша	30 кр.
2. М. Павлик, Читальні	50 "

Літературно-наукова бібліотека:

1. Перебенда Т. Шевченка, з переднім сло- вом І. Франка	10 кр.
2. Австро-руські спомини М. Драго- манова	10 "
3. Смерть Каїна, легенда Ів. Франка	10 "